

SOBRE L'EMPIRISME CLÀSSIC

Ramon ALCOBERRO

L'EMPIRISME FILOSÒFIC I L'ACTITUD EMPIRISTA

Cal anar amb compte amb la simplificació de l'empirisme. L'empirisme NO és una teoria filosòfica segons la qual l'experiència és més important que la raó. Més aviat al contrari, sense raó (capacitat racional) no hi hauria cap tipus de coneixement. El que els empiristes volen analitzar és "com" s'origina la raó, és a dir, la capacitat de designar les coses en el llenguatge, quina és la seva gènesi i quin és el seu valor. I afirmen que la raó es construeix a partir de l'experiència sensible i que la raó valdrà el que valgui l'experiència sobre la qual es fonamenta.

Defensar la centralitat de la pràctica i de l'experiència a l'hora de circular per la vida no és encara ser empirista, sinó senzillament ser realista.

D'una manera més matisada, cal diferenciar l'empirisme com a teoria filosòfica de l'actitud empirista, molt més genèrica.

1.- L'actitud empirista és la forma de comprendre el món que posa la pràctica al davant de tota altra consideració en el coneixement. Segons l'actitud empirista els humans aprenen de l'experiència que és el criteri bàsic des de qual s'articula la vida. En aquest sentit, l'actitud empirista resulta molt habitual en la història del pensament: es troba ja en l'obra d'Aristòtil, de Tomàs d'Aquino i d'Ockham i constitueix una de les variants del realisme per oposició a l'idealisme de la tradició platònica.

2.- **Com a filosofia estricta, l'empirisme és una teoria del coneixement i un intent d'explicació de la relació entre la ment i el món.** Per als empiristes l'origen (la gènesi) del coneixement està en l'experiència. En la ment no hi ha cap tipus de coneixement que hi preexisteixi. Tot coneixement humà deriva de l'experiència (externa o interna) i només és veritat el coneixement que s'origina en l'experiència. La ment simplement reelabora en forma d'idees la informació que prové dels sentits.

ELS DOS AXIOMES DE L'EMPIRISME EN TEORIA DEL CONEIXEMENT

De vegades i amb una certa ironia s'ha definit l'empirisme clàssic (segles 17 i 18) com la filosofia que defensa el dogma de la "**immaculada percepció**": l'empirisme seria, doncs, la filosofia que considera la percepció sensible com a criteri de validesa del coneixement racional i la pràctica com a criteri de l'acció social i moral.

Per a un empirista la raó no és autònoma d'una manera total i absoluta i (òbviamment!) no existeixen idees innates, sinó que el coneixement depèn de la percepció, és a dir, de l'experiència sensible. Fora de l'espai i el temps (dades bàsiques de la sensibilitat) o no hi ha res o no podem conèixer res.

Hi ha dos axiomes centrals en l'empirisme: la "tabula rasa" i el "principi de la còpia".

- Locke inicià la teoria empirista proposant el principi de la **“tabula rasa”**, que ja havia estat usat per Aristòtil (*De Anima*, III.4): la ment és un quadre en blanc, una pissarra buida i, en conseqüència, no hi ha en ella cap coneixement a priori — res no preexisteix a l'experiència.
- Hume proposà com a criteri de veritat empirista el **“principi de la còpia”**: només són veritat les idees que podem dir de quina impressió provenen. Si una idea no prové de cap impressió sensible és falsa.

LES DEU TESIS CENTRALS DE L'EMPIRISME

D'una manera molt general podem considerar que el moviment empirista clàssic, tal com es desenvolupa a les Illes Britàniques als segles 17 i 18, s'estructura al voltant de deu grans idees bàsiques que apareixen amb més o menys matisos tant en Locke com en Berkeley i Hume:

1.- Consideren que l'experiència és, alhora, la font i el límit del coneixement.

2.- En conseqüència neguen l'existència de les idees innates. Tots els continguts mentals s'adquireixen.

3.- Es rebutgen les nocions metafísiques de substància, ànima i essència, (i específicament tot el que Descartes considerava provat com a idees innates) perquè no estan fonamentades en l'experiència sensible. Per a Locke la substància existeix però és indefinible. Hume, en canvi, nega radicalment que pugui existir cap substància.

4.- L'únic criteri de veritat és la sensibilitat. Només el que és concret, mesurable, sensible... és real. Tot el que sé, ho conec en un temps concret i ningú no em garanteix que demà no pugui canviar. D'aquí que un empirista sigui quasi inevitablement escèptic.

5.- No hi ha cap criteri de veritat que pugui oferir-nos validesa universal. Com que la realitat és canviant, també ho són les nostres impressions i idees.

6.- La veritat, doncs, no està establerta d'una manera indubtable (excepte en matemàtiques) i d'aquesta manera s'obre la possibilitat de l'escepticisme.

7.- La ment recull i elabora les impressions i sensacions per construir idees. Tot coneixement és una construcció que fa la ment a partir de les experiències diverses que ella rep.

8.- El coneixement que podem tenir és, doncs, una construcció a partir de l'experiència sensible. Ningú no pot establir com és 'realment' el món: l'únic que sabem és 'com el percebem'.

9.- El model de ciència més coherent per a la majoria dels empiristes és l'inductiu. Tota ciència comença per analitzar casos i a partir de comparar-los elabora lleis. Només Hume discrepa d'aquesta tesi.

10.- A partir d'aquesta epistemologia **es defensa una ètica emotivista** (la moral és basada en els sentiments) **i una política liberal** (si no hi ha un coneixement universalment cert fora de les matemàtiques, cal deixar una absoluta llibertat de pensament).

ELS TRES TIPUS D'EMPIRISME SEGONS FERRATER MORA

Al seu DICCIONARIO DE FILOSOFÍA, Josep Ferrater Mora diu que l'empirisme "tendeix a proporcionar una explicació genètica del coneixement": el més important per a un empirista és explicar com s'originen les idees en la ment. Segons Ferrater Mora podem distingir entre tres tipus o tres branques de l'empirisme, segons si posem l'accent en els processos mentals, en l'estructura del coneixement o en la primacia de l'experiència en la nostra relació amb la realitat:

- **Empirisme psicològic:** és l'afirmació segons la qual el coneixement s'origina directament en l'experiència. De vegades es parla del famós "dogma de la immaculada percepció". En aquest sentit tot bon empirista és "antimentalista" en la mesura que considera que els continguts mentals són secundaris respecte als continguts sensibles.
- **Empirisme gnoseològic** [del grec "gnosis": coneixement] afirma que només hi ha una realitat que és l'accessible a través de l'experiència sensible. En altres paraules, no existeix allò que Kant anomenaria "experiència intel·lectual" o "produccions espontànies del coneixement" i Descartes "idees innates". La ment en néixer és una "tabula rasa" (un quadre no pintat).
- **Empirisme metafísic:** Afirma que només hi ha una realitat que és l'accessible a partir de l'experiència. En concret de l'experiència sensible.

LES DUES APORTACIONS DE L'EMPIRISME A LA FILOSOFIA POSTERIOR

Per considerar que el coneixement s'origina (i té el límit) en l'experiència, l'empirisme ha estat acusat de reduccionisme: fora de l'experiència no hi ha cap altre criteri que pugui orientar-nos en el coneixement de la veritat.

Però sobretot l'empirisme aporta a la filosofia posterior una forta càrrega antimetafísica a dos nivells:

1.- Per primer cop en filosofia es deixa de pensar les coses en termes de la seva "substància", suposadament inalterada, pura i perfecta, per passar a comprendre el coneixement en termes d'un procés progressiu de construcció de la realitat a partir de l'experiència.

2.- A més, la ment deixa de ser vista com un instrument de coneixement indubtable de la veritat (perquè l'experiència sempre és provisional) per passar a ser considerada com una mena de "contenedor" d'experiències, capaç d'elaborar-les i de convertir les impressions i sensacions en idees que s'expressen a través del llenguatge.